

Сиродій

Тато приїжджає раз на рік. Удома починають готуватися ще за два тижні до приїзду. Дід коле поросю, а баба й мама ковбаси начиняють, м'ясо печуть, хату білять. Дві мої старші сестри Таня й Світлана ходять, мов іменинниці. Усюди тільки й розмов, що про тата. Дід зарані дістає своє галіфе, яке одягає тільки на великі свята, день просушує на сонці і вже не кладе до скрині. Там лежить одяг баби й діда. Баба довго обдивляється свою спідницю з чорними плисовими стрічками, так, ніби вона щось інше одягає коли. Оту спідницю і чорного вишитого, ще дівочького фартуха. Ой, гарна тоді баба, якась така чепурна, наче квітка по осені. У нас вдома багато квітів — то мама доглядає. Тільки вона, коли тата чекає, дивна робиться — мені аж лячно стає. То сміється так, наче її битимуть, а то плаче й тоді б'є мене. А дід з бабою завжди дорікають мамі, що не вмiла шануватися. Кажуть, що їй такого чоловіка Бог послав, якого вона й мізинця не варта. То — неправда. Мама в мене дуже красива — всі у селі про це кажуть. Бо такого довгого чорного волосся ні в кого немає. Мама коли розчісується, воно розсипається до колін, і все хвилями, хвилями. А брови... Тітка Лисавета, сусідка наша, раз казала, що такі лише на іконах малюють. Тільки боязка моя мама. Всіх боїться: і бабу, і діда, і особливо — тата, коли він має приїхати. Було розпiк її дід, каже: «За який мені гріх на старості ще й байструка годувати?» А мама як заплаче — і з хати. А в нас і нема

того байстрюка, бо тільки я та мої старші сестри. А вночі прокинулась чогось, і сама не знаю, може, того, що мама дуже низько наді мною нахилилася. Руки в неї були гарячі-гарячі. Як узялася за мою шию, я аж крикнула, бо від них мені дихати не стало чим. Мама тоді впала на підлогу і билася об неї головою. А дід почув, з іншої кімнати вийшов і каже: «Перед чоловіком кайся, а тут нічого. Спати не даеш, сказана».

А вже як діждемося того дня, то в хаті наче на весілля. Дід зранку вдягнеться у своє галіфе й нічого не робить, хіба до сусіда, дядька Логвина, заговорить та ще питає в баби, чи все до ладу. Мама сестер повичісує, стрічки їм нові в коси вплете, плаття одягне ті, що задля свята дід у крамниці купить. Такі красиві плаття і щоразу нові. А мама тоді яка гарна! Теж у нове одягнеться і, наче дівчина, всього стидається, діду в очі заглядає, поспішає робити все, що баба накаже. А я теж часто за ворота вибігаю, тата виглядаю. Баба сердиться: «Хоч би воно не перлося на очі». А мені так хочеться першою зустріти тата. Аж голова паморочиться, тільки соромлюся, бо дід плаття нового не купив і мамі ніколи мене перевдягти, ще й розчісуватись я тоді сама не вміла. У мене теж довге волосся, як у мами, тільки біле. Сестри за це мене плоскінню дражнять.

Тата завжди якась машина підвозить. Вийде він, високий-високий — коли сестер по черзі на руках підкидає, то мені здається, що вони аж до неба підлітають. Військова форма на ньому вся нова, дві маленькі зірочки на погонах проти сонця виблискують, і козирок у кашкеті лаковий. Тато ніколи на людях кашкета не знімає, може, соромиться, що лисий. Тоді він з усіма здоровкається, а баба мене щипає мовчечки. Отак, тату усміхається, а мене відпихає за себе, наче незарочне,

ще й ущипне. А я й не кричу, я однак до тата підйду. А баба тоді: «Куди ти, не лізь, загидиш його». Я не загіджу, бо тато на руки мене ніколи не бере. Тільки присяде і дивиться. Очі в нього такі гострі, здається, наче голками колють. А я йому всміхаюся. А тато встане і мамі: «Хоча б умили, а то гидко». Мама тоді мене в плечі. Я плачу, а мама каже: «Іди на вулицю гуляй». А як я піду на вулицю, як татко приїхав, гостинці привіз. Думають, що тільки вони за татом скучають — я, може, більше від усіх скучаю.

Обідають за великим столом, накритим свіжою скатертиною. Дід вино розливає в красиві стакани, що ради свята тримають. Мама дістає з печі варене й печене. Як несе тарілку до столу, здійме голову високо, гляне на тата чорними очима і вже наче нікого не боїться, бо тато мружить очі й аж за столом меншає. Він тоді велить дідові вино наливати. А дівчата, що по черзі на руках сидять, йому в тарілку їжу підкладають. Сестри в мене хороші. Старша, Таня, — мовчазна і вже в шостий клас ходить. За мене часто заступається перед дідом. А дід Таню побоюється і любить дуже, бо вона на тата схожа, тільки очі мамині. А Світлана — бабина онучка. Баба її жаліє. Часто дід з бабою сваряться через дівчат, коли котрась шкоду зробить.

Як тато лягає відпочивати, у хаті робиться тихо — чути й муху, що у вікно б'ється. Усі виходять на вулицю і навіть у дворі впівголоса розмовляють. А я прокрадуся до кімнати й дивлюся на татка. Він такий несхожий на наших степанівських дядьків. І, коли спить, я скільки завгодно можу на нього надивлятися. Правда, він іноді прокидається, і ми мовчки дивимося одне на одного. А то якось поманив до себе пальцем. Я підйшла, а він по голові погладив. Мені тоді так хороше стало.

А татко відразу до стіни відвернувся. Я всім розповіла, як він мене любить. А тітка Лисавета не повірила, коли їй сказала. У них саме тоді баба Жариха гуляла. Про неї кажуть, що вона дуже розумна. І з виду поважна, бо завжди ходить у чорному. Тітка Лисавета запросила Жариху до столу. Каже: «Сідайте, я вам свіжого молочка влю». А баба подякувала й не сіла. Бо вона каже, що не любить сиродою, а любить молоко встояним.

Вдома і при таткові баба часто називає мене прише-лепкуватою. А я не хочу, щоб татко так думав. Коли я прийшла від тітки Лисавети, він саме обідав. Я стояла коло дверей і дивилася, як татко красиво уміє їсти. Мама йому каже: «Може, тобі молочка свіжого?» Мені так хотілося сподобатися таткові, і я тоді сказала: «Пхе, який той вонючий сиродій. А я от і не люблю сиродою». Татко розсердився й кинув на мене тарілку зі щавлевим борщем. Вона вдарилась об лутку і розбилася. Борщ попав на стіну і на мене, а ще скалочка з тарілки вдарила у голову. Мама спочатку ухопила мене за руку й почала бити, а коли побачила кров — злякалася й заплакала. А тато вискочив із хати. Мама поклала мене на полику біля печі й каже діду, що лікаря треба. А дід почав кричати, що мама хоче тата в тюрму. А баба каже, що я не здохну. На другий день прийшла тітка Лисавета і сказала, що в міліцію заявить, бо дитину з'їдять у цій сім'ї. І заявила. Приїхали троє дядьків, два у формі міліцейській, а один — ні, і тьотя з ними, така добра-добра, тільки низенька, як моя старша сестра, і вся сива. Мене спочатку відвезли до лікарні. А баба лаяла мене й казала, щоб я не діждала завтрашнього дня. А татко десь дівся — я його і не бачила. Після лікарні мене відвезли не додому, а в цей будинок. Тут багато дітей і жодної мами. Моя мама теж не приїжджає, то її дід, мабуть,

не пускає. А я так хочу, щоб тато мене побачив. Я тепер не така: у мене й платтячко чисте, і волосся вже вмю сама заплітати. Мені спочатку хотіли його відрізати, але пожаліли. Григорій Федорович, що тут самий старший, сказав, що такого чуда в них ще не було. Коса моя і досі не потемніла, а брови, як у мами, стали чорні, тільки очі чомусь голубі, таких ні в мами, ні в тата немає.

Скоро яблука дозріють, значить, татко додому приїде. Він завжди так приїжджає. От коли б хто передав йому, що я дуже люблю сиродій, але тут немає корів і я вже забула, яке молоко в нашої Лиски...

м. Мена, 1988 р.

Клятий

Яшко застогнав і від того прокинувся. Лежав на голій долівці у старій куфайці, зношених чоботах і без шапки. Змерз. Пошукав очима шапку, побачив біля порога. Хотів підвестися, але тільки звівся на лікоть — у грудях різонуло, ніби гарячим і гострим лезом. Світ гойднувся перед очима, а стеля, здалося, валиться просто на нього. Яшко аж очі заплющив.

«Видно, уже вмру. Да... — подумав, коли біль трохи вщух. — Тепер точно». Лежав і не ворухився, тільки очі розплющив і втупив у стелю. «Треба б устати та хоч у хаті підмести, а то і вмру у свинушнику. Скажуть люди: жив Яшко свинею і вмер як свиня». Зітхнув, боячись, аби не драгувати біль. «Може б, воно й полегшало, коли б хоч ковток». Ковзнув очима на стіл. Там, біля немитої миски, лежали кусник сухого хліба і дві цибулини.

«Коли це я їв? Це, мо', ще тоді, як...» — намагався згадати й не міг. Відчув, що в грудях трохи попустило, легенько ворухнувся. Болить, але дихати дає. Спробував підвестися. Мов боячись упасти кудись нижче підлоги, став рачки. Підлога таки гойднулася, і він упав на неї обличчям.

— Натє вам, от, — промовив до когось і витер кров, що потекла з губи по підборіддю.

Застогнав уголос і аж стрепенувся від того болю в собі. «А як не вмру? А як?.. Ні, треба, щоб уже все. Годі». Перевів погляд на великий чорний гак у стелі, де колись висіла його колиска. «Скажуть: і Яшко, як Павел Стру-

чок, торік із горілки... Нехай кажуть. Аби ж воно само вмерлось». Знову заплющив очі, подумав, що і путньої мотузки в хазяйстві немає.

Ледве зіп'явся на руки й поволі підвівся на ноги. Але вони так тремтіли й підгиналися, що ступив лише крок і опустився на лаву під вікном. «Таки вмру. Хоч би знать, який сьогодні день? А тобі наче воно не однаково, — відповів сам собі. — Добре, що буде в чому покласти». У порожній материній скрині, що стояла за ліжком, на дні лежав один-єдиний вузлик. Було, відчиняв скриню, прикидав, за скільки можна віддати, але щоразу щось спиняло, не давало винести з хати останній скарб. Тепер Яшко аж осміхнувся. Уявив себе у труні, в новому й чистому. Мати б сказала: «Лежав як лебідь. Е-ех... Куди ото Василина похалася з самого ранку?» У вікно йому було видно, як сусідка, стара баба, йшла вулицею, важко спираючись на ціпок. Яшко не любив її, навіть побоювався.

Коли, два роки тому, померла мати, зійшлося чимало народу. Батюшка, правда, не приїхав, бо нікому було постаратися, а свого в селі тоді ще не мали. Одна півча. Позносили сусіди хто що. Наставили на стіл. Яшко до обіду терпів. Стояв скорботно біля труни. Хтось із далеких родичів хлипав позаду, а йому не плакалось. Дивився на сині, навік стулені вуста й ніби чув: «Умру я, синок, пропадеш і ти. Десь під плотом або в кучугурі. Нікому буде тебе шукать». Запекло тоді в грудях Яшка, зарізало в очах. Він аж задихнувся від туги, що підступила до серця. Не витримав, узяв зі столу пляшку. Прокинувся під повіткою, бо хтось боляче вдарив по спині палицею.

— П'янюга клятий! Щоб ти був смоли гарячої напився. — Над ним стояла Василина. Лаяла крізь сльози і розмахувала ціпком.

— Не гавкай. Чого розгавкалась у моєму дворі?! — Яшко підвівся, озирнувся на порожню розчинену хату. — А мати де? — спитав, похитуючись на ногах.

— Добрі люди поховали й оплакали. А ти... Сучий ти син! — Повернулася й пішла з двору, утираючи зашкарболою долонею очі. На якийсь час Яшко мов закам'янів. Безтямно дивився на розчинену хвіртку, потім упав на коліна, ударив кулаками об землю.

— Прости мені, мамо! Прости, якщо чуєш! Завинив я перед тобою. Ох і завинив.

Василина давно минула Яшкову хату, а він сидів і дивився крізь сіру шибку на порожню вулицю. «Це, видно, сьогодні неділя, бо чого б вона ото йшла». Думки обганяли одна одну у важкій голові, ніби Яшко силувався для себе щось зрозуміти.

Спробував знову стати на ноги. Став, але заточився. Заточуючись, підійшов до відра на старій табуретці, зачерпнув щербатою чашкою води. Наче трохи полегшало.

— Аби, мо', з'їв що, може б, і ноги не так трусились. Мо', то від голоду? — думав уголос, не боячись, що хтось почує. — Дак, а що тут з'їси, як воно і мишам немає. — Говорив без жалю, тільки щоб чути себе. — Треба і в хаті чимось протопить, а то зійдуться люди ховать — замерзнуть. — Підвів голову до стелі, втупився очима в гак, подумав, що стеля низькувата, бо хата давня і дерево шашіль побив. — Точно, сьогодні неділя. Як це я забувся? — Хитнув головою, ніби зрадів чомусь. Ступив до засидженого мухами старого дзеркала, що висіло на стіні. Провів долонею по запалих, давно неголених щоках. — Тут і коса не візьме. А, нехай. — Махнув рукою. Знову підійшов до відра, набрав повну чашку води, умився над цеберком, у порозі. Пошукав, чим